

Tillsynsrapport Hot och våld i skolan 2023-2024

Innehållsförteckning

Förord	3
1. Sammanfattning	4
2. Bakgrund	6
3. Syfte, mål och avgränsningar	8
4. Tillvägagångssätt – upplägg	9
5. Resultat av tillsynen	11
6. Diskussion och slutsatser	14

Förord

Hot och våld i skolan är ett samhällsproblem som måste tas på stort allvar. Tyvärr ser vi att antalet anmälningar om hot och våld i skolan ökar, och att problemen har lett till att skolpersonal sjukskrivs i allt högre utsträckning.

Arbetsmiljöverkets uppdrag är bland annat att inspektera verksamhet som står under myndighetens tillsyn. Utgångspunkten är att alla har rätt till en säker arbetsmiljö. I detta fall är det skolors systematiska arbetsmiljöarbete, samt deras arbete med att undersöka och bedöma risker för hot och våld, som har undersökts. Arbetsmiljöverkets iakttagelser, analyser och bedömningar finns dels i enskilda beslut till de granskade skolorna och skolhuvudmännen, dels i denna övergripande rapport.

Det är viktigt att känna till att när Arbetsmiljöverket inspekterar enskilda skolor riktar vi oss till de ansvariga för skolan, det vill säga rektorer och huvudmän. Vi bedömer således inte enskilda personers arbete. Det är skolhuvudmannen som har ett arbetsgivaransvar, och därmed också arbetsmiljöansvaret för skolverksamheten.

Risken för att bli utsatt för hot eller våld påverkar arbetsmiljön negativt. Även oro för att bli utsatt för hot och våld på arbetet, att inte känna sig trygg på jobbet, är en psykisk belastning som också påverkar arbetsmiljön och riskerar att leda till ohälsa. Arbetsmiljöfrågor måste ges en större prioritet för att skapa en trygg och säker skolmiljö. Att följa reglerna kring arbetsmiljöarbetet är inte valbart.

Skolan är en komplex miljö med ett stort och viktigt samhällsuppdrag som behöver analyseras med en bred uppsättning verktyg. Huvudsyftet med Arbetsmiljöverkets tillsynsrapporter är att presentera en nulägesbild inom ett avgränsat område. Arbetsmiljöverket kan därför inte mot bakgrund av en enskild inspektionsinsats ge en heltäckande analys av bakomliggande orsaker till de brister vi sett i arbetsmiljöarbetet.

Resultatet från inspektionsinsatsen är dock ett viktigt bidrag för förståelsen för tillståndet i skolorna vad avser hot och våld. Ingen ska behöva bli sjuk, skadas eller dö av jobbet.

Stockholm, 2 april 2025

Lars Löw
Generaldirektör Arbetsmiljöverket

Annika Schmidt
Projektledare

1. Sammanfattning

Anmälningar av allvarliga händelser till Arbetsmiljöverket som rör hot och våld riktad mot skolpersonal har ökat de senaste åren. Även arbetsskadestatistiken pekar i samma riktning. Arbetsmiljöverket har mot den bakgrunden besökt över 1 500 skolor i hela Sverige för att inspektera arbetet med att följa arbetsmiljöreglerna. Syftet har varit att förebygga ohälsa för skolpersonal till följd av händelser som rör hot och våld. Inspektionerna genomfördes genom besök på kommunala och fristående grund- och gymnasieskolor under perioden maj 2023 till oktober 2024.

Tre av fyra skolor brast i det förebyggande arbetet mot hot och våld

Resultatet av tillsynen visar att 75 procent av de inspekterade skolorna brast i sitt arbete med att förebygga ohälsa till följd av hot eller våld. Sex av tio brister handlade om att man inte hade undersökt eller inte hade bedömt risker för hot och våld på ett adekvat sätt. Ibland hade man inte genomfört åtgärder, eller hade genomfört åtgärder utan att först bedöma riskerna, vilket kan leda till felaktiga åtgärder. Händelser kopplade till hot och våld på skolorna är utbredd och finns på alla typer av skolor oavsett storlek, skolform och organisationsform.

För skolpersonalens skull behöver arbetsmiljöundersökningar och riskbedömningar leda till förebyggande åtgärder.

Skolhuvudmannen har ansvar för arbetsmiljöarbetet i skolorna

Det är skolhuvudmannen som har arbetsmiljöansvaret för skolverksamheten. Skolhuvudmannens ansvar är att undersöka vilka risker som finns och som kan utgöra fara för skolpersonal och elever, att bedöma hur allvarliga de identifierade riskerna är, och att vidta de åtgärder som krävs för att undanröja riskerna.

Skolhuvudmän måste stärka det systematiska arbetsmiljöarbetet mot hot och våld

När Arbetsmiljöverket under 2013 - 2016 undersökte arbetsmiljön i skolorna¹ så framkom att skolhuvudmännen behövde stärka sitt systematiska arbetsmiljöarbete med att undersöka och bedöma risker för hot och våld. Även efter den här senaste tillsynsaktiviteten kvarstår samma brist.

Skolhuvudmännen ger inte det systematiska arbetsmiljöarbetet det utrymme som krävs för att skolan ska ha en säker arbetsmiljö. Säkerhetsrutiner och planerade åtgärder ska bygga på en riskbedömning och ska därefter följas upp.

¹ Arbetsmiljöverkets nationella tillsyn av skolan 2013–2016 (Rapport 2017:1).

Säkerhetsrutinerna ska även vara lokalt anpassade, aktuella och de ska vara kända för de anställda.

Skolhuvudmännen behöver säkerställa skolpersonalens kunskap

Skolhuvudmännen behöver säkerställa att all skolpersonal har den kunskap de behöver för att arbeta på ett sätt som inte innebär risk för hot eller våld. Exempelvis behöver det vara tydligt hur skolans personal ska agera i olika situationer kopplat till hot och våld, till exempel vilket bemötande som kan avdramatisera en eskalerande situation.

Skolhuvudmännen behöver förbättra arbetet med att hantera tillbud

Skolhuvudmännen behöver förbättra arbetet med att systematiskt hantera tillbud och analysera dem för att öka förutsättningarna för att förebygga risker för våld eller hot om våld. Det ska vara tydligt vad som ska rapporteras internt och varför det är viktigt. Skolhuvudmännen behöver inte bara ha en plan för hur skolans personal ska få denna vetskap, de behöver även säkerställa att de som fått arbetsmiljöuppgifter har tillräckliga kunskaper, befogenheter och resurser.

Skolorna behöver förutsättningar för arbetsmiljöarbetet

Skolhuvudmännen har det juridiska ansvaret för arbetsmiljöarbetet – men arbetsmiljöuppgifterna delegeras nästan alltid till rektorerna. För att kunna utföra de delegerade arbetsmiljöuppgifterna behöver rektorerna ha tillräckliga förutsättningar, såsom befogenheter, resurser och kunskap. Detsamma gäller övrig personal på arbetsplatsen som har roller i arbetsmiljöarbetet.

Arbetsmiljöfrågor prioriteras ner när verksamheter fokuserar på sitt uppdrag

På skolenheterna finns det många olika perspektiv och lagstiftningar att förhålla sig till, och det är vanligt att arbetsmiljöfrågorna prioriteras ned. I stället läggs fokus på att uppfylla de krav som finns på verksamheten, främst utifrån skollagen. Denna slutsats bekräftas i denna inspektionsinsats.

Att följa reglerna kring arbetsmiljöarbetet är dock inte valbart.

Arbetsmiljöverkets förväntningar på skolhuvudmännen inom skolsektorn är att de följer reglerna, och ser till att skolpersonalen har en bra arbetsmiljö. Det är även rimligt att anta att detta i sig är gynnsamt för elevernas arbetsmiljö och för verksamhetens utveckling.

Tillsynen har lett till viktigt lärande

Efter tillsynen har brister på över 1 000 skolor åtgärdats. De flesta vill göra rätt, och skolhuvudmännen har visat stor vilja att komma till rätta med de påtalade bristerna. Skolhuvudmän har uttryckt att inspektionerna bidragit till att skolans personal har samlats kring frågorna, och att det har lett till viktigt lärande om hur man kan arbeta för att förebygga risker för hot och våld.

Skolhuvudmän som följer arbetsmiljoreglerna och har system för att i förebyggande syfte kontinuerligt undersöka och bedöma vilka risker för ohälsa som finns kopplat till hot och våld, har större förutsättningar för att kunna vidta rätt åtgärder och att skapa en trygg och hälsosam arbetsmiljö i skolan.

2. Bakgrund

Alla har rätt till en trygg och säker arbetsmiljö, och ingen ska behöva bli sjuk, skadas eller dö av jobbet. Det borde vara en självklarhet på alla arbetsplatser, men stämmer inte med verkligheten på alla arbetsplatser eller för alla arbetstagare. Risken för att bli utsatt för hot eller våld på arbetet påverkar arbetsmiljön negativt. Oron för att bli utsatt för hot och våld är i sig en psykisk belastning som också påverkar arbetsmiljön och riskerar att leda till ohälsa.

I skolan finns både elever och personal, och deras respektive arbetsmiljö samspelar med varandra. Det skapar risker för hot och våld. Det handlar bland annat om hot och våld som uppstår i skolans verksamhet, i de mellanmännsliga relationer som utgör skolans vardag, i lärmiljön i klassrummen och när eleverna rör sig mellan lektionerna eller på raster. Det kan också handla om risker som genereras av närstående till elever eller andra aktörer som på andra sätt är associerade till skolan.

Men skolan är också en del av det omgivande samhället och därmed exponerad för de risker som förekommer i samhället i övrigt. Det kan till exempel handla om gängkriminalitet som påverkar skolmiljön eller annat allvarligt hot och våld som ovanligt och oförutsägbart. Det finns inga specifika regler som beskriver hur skolhuvudmän ska förbereda sig för den typen av allvarliga händelser.

Antalet anmälningar av allvarliga händelser har ökat

Skolan är särskilt utsatt när det gäller risker för hot och våld, och Arbetsmiljöverket har sett en ökning av antalet anmälningar om allvarliga händelser. Anmälningar av allvarliga händelser har ökat generellt för alla branscher i arbetslivet, men ökningen är större inom skolan. Ökningen kan delvis förklaras med en större anmälningsbenägenhet, men inte enbart. Det handlar om en faktisk ökning av hot och våld i skolan.

Påfallande ofta har elever med normbrytande beteende varit inblandade i de hot och våldshändelser som anmäls, till exempel elever med utåtagerande beteende som har hamnat i affekt. Det gäller oberoende av skolform eller huvudman. Även om en mycket stor andel av anmälningarna gäller personalens utsatthet, ställer detta också frågor kring elevernas arbetsmiljö och vilka omständigheter som leder till att sådana situationer uppstår.

Arbetsskadestatistiken visar också att hot och våld orsakat sjukskrivningar bland skolpersonal i en ökad utsträckning. Problem med hot och våld inom skolan rapporteras av både arbetsmarknadens parter och av medier.

Skolhuvudmannen har ansvar för arbetsmiljöarbetet i skolorna

Av de allvarliga händelser som har anmälts till Arbetsmiljöverket kan vi konstatera att det till största delen är skolpersonal som har blivit utsatt för hot och våld av elever. Det visar bland annat återrapporteringen av det regeringsuppdrag som Arbetsmiljöverket fick 2023, om analys av hot och våld mot lärare, andra yrkesgrupper och elever inom skolväsendet². De bakomliggande faktorerna är där intressanta. Det är skolhuvudmannen som har arbetsmiljöansvaret för skolverksamheten. Skolhuvudmannens ansvar är att undersöka vilka risker som finns och som kan utgöra fara för skolpersonal och elever, att bedöma hur allvarliga de identifierade riskerna är och att vidta de åtgärder som krävs för att undanröja riskerna.

Arbetsmiljöverket har tidigare funnit brister i skolors arbetsmiljö

Arbetsmiljöverket har även tidigare inspekterat skolor, senast 2013–2016. Tillsynen inriktade sig då, förutom mot risker för hot och våld, även mot ohälsosam arbetsbelastning, luftkvalitet och buller för att nämna några riskområden.

I rapporten³ konstaterade vi bland annat brister i skolornas arbetsmiljöarbete mot hot och våld – brister kring riskbedömningar i förebyggande syfte, säkerhetsrutiner samt utbildning och information om hur man ska agera i en skarp hot- eller våldssituation. Nio av tio inspekterade skolor hade brister i sitt systematiska arbetsmiljöarbete. Tillsynen resulterade i omfattande krav på att vidta åtgärder, bland annat 250 beslut om förelägganden med vite att vidta åtgärder. Vid de uppföljande inspektionerna hade skolorna i de allra flesta fall uppfyllt våra krav inom utsatt tid.

² Rapporten Hot och våld mot lärare, andra yrkesgrupper och elever inom skolväsendet, diarienummer 2024/010802

³ Arbetsmiljöverkets nationella tillsyn av skolan 2013–2016 (Rapport 2017:1).

Arbetsmiljöverket och Skolinspektionen har samverkansavtal

I förarbetena till skollagen (2010:800) uttalar regeringen att det är av stor vikt att myndigheter med ansvar för tillsyn över samma tillsynsobjekt samverkar om tillsynen. Arbetsmiljöverket och Skolinspektionen har därför ett samverkansavtal⁴ för att koordinera tillsynen i skolväsendet, med en överenskommelse om att byta information och erfarenheter som kan antas vara av intresse för den andra myndigheten.

I avtalet anges bland annat att Skolinspektionen har tillsyn över att elever inte utsätts för kränkande behandling i skolan, av andra elever på skolan eller av skolpersonal. Bland annat kan hot och våld ses som kränkande behandling.

Arbetsmiljöverket ansvarar för tillsyn av kränkningar mot skolans personal. Arbetsmiljöverket har även tillsyn av kränkningar, hot och våld mot elever som utförs utomstående personer, till exempel föräldrar eller elever från andra skolor.

Flera myndigheter har uppdrag som berör skolan

Det är flera myndigheter som har lagstiftning eller uppdrag som berör skolområdet. Förutom Arbetsmiljöverket bland annat Skolverket, Skolinspektionen, Barn- och elevombudet, Diskrimineringsombudsmannen, Specialpedagogiska skolmyndigheten och Socialstyrelsen för att nämna några.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Polisen och Centrum mot våldsbejakande extremism (CVE) har tagit fram en vägledning⁵ som stöd för skolorna när det gäller våldshandlingar med stora konsekvenser i skolan.

3. Syfte, mål och avgränsningar

Syfte

Syftet med tillsynen har varit att kontrollera att skolhuvudmännen systematiskt förebygger risker för hot och våld för skolans personal inom kommunala och fristående grund- och gymnasieskolor.

Mål

Målet med tillsynen har varit bidra till ökad efterlevnad av arbetsmiljöreregler på skolorna, för att förebygga risker för hot och våld för skolans personal.

⁴ Samverkansavtal mellan Arbetsmiljöverket och Skolinspektionen dnr 2020/005702

⁵ Vägledning- [Våldshandlingar med stora konsekvenser i skolan](#)

Avgränsning

Tillsynen omfattade personal som arbetar på skolor från förskoleklass till och med gymnasieskola. En skolenhet kan bestå av flera skolor, eller omvänt kan en skola bestå av flera skolenheter. På varje skolenhet finns en rektor. Exempel på yrkeskategorier som berörts av tillsynen är lärare, lärarassistenter⁶, rektorer och vaktmästare.

Elevers arbetsmiljö omfattades inte. Aktiviteten har heller inte omfattat arbetstagare som tillfälligt vistas i skolmiljön och har en annan arbetsgivare.

4. Tillvägagångssätt – upplägg

Till grund för tillsynsaktiviteten ligger arbetsmiljölagen och Arbetsmiljöverkets föreskrifter (AFS). Med stöd av dessa regler kan vi ställa krav på skolhuvudmän att se till att minska riskerna för hot och våld i skolan.

Tillsynen genomfördes mellan maj 2023 och oktober 2024, till största delen genom besök på kommunala och fristående grund- och gymnasieskolor runt om i Sverige. På inspektionerna mötte inspektörerna vanligtvis rektor och skyddsombud. Rektor representerade ofta huvudmannen.

Antalet skolor som inspekterades hos respektive skolhuvudman anpassades efter hur många skolor de omfattade. En stor skolhuvudman fick fler inspektioner än en mindre sådan.

En god arbetsmiljö för skolpersonalen är en förutsättning för att kunna utveckla verksamheten, och därmed också se till att elevernas arbetsmiljö gynnas. I den här tillsynsaktiviteten har vi därför valt att begränsa tillsynen mot personalens arbetsmiljö. Vid inspektionerna har vi haft fokus på att inspektera att skolhuvudmännen följer reglerna för skolans arbete mot hot och våld.

Fokus vid varje inspektion har därför varit att kontrollera hur skolorna har

- hanterat tillbud kopplade till hot och våld
- upprättat rutiner för att undersöka och bedöma risker för hot och våld
- genomfört riskbedömningen av hot och våld
- upprättat lokalt anpassade säkerhetsrutiner
- tagit fram efterhjälpande stöd i de fall ett hot eller en våldshändelse har inträffat.

⁶ I begreppet lärarassistenter ingår elevstödjare och annan stödjande personal kring eleven. Det kallas lärarassistenter i AV- system, vilket bygger på SCB-system.

Om inspektörerna konstaterade liknande brister på flera skolor hos en och samma skolhuvudman, eller om det var mycket stor skillnad mellan olika skolor, så genomförde de en inspektion på skolhuvudmannanivå efter tillsynen.

Tillämpliga föreskrifter

Föreskrifterna som låg till grund för våra krav och som gällde för tiden av våra inspektioner var de om systematiskt arbetsmiljöarbete (AFS 2001:1) och våld och hot i arbetsmiljön (AFS 1993:2). Reglerna gäller alltså, men är sedan vår nya regelstruktur sedan den 1 januari 2025 införda i Systematiskt arbetsmiljöarbete – grundläggande skyldigheter för dig med arbetsgivaransvar (AFS 2023:1), samt Planering och organisering av arbetsmiljöarbete – grundläggande skyldigheter för dig med arbetsgivaransvar (AFS 2023:2).

Föreskrifter om Systematiskt arbetsmiljöarbete

Föreskrifterna om systematiskt arbetsmiljöarbete (AFS 2001:1) beskriver grunden för det förebyggande arbetsmiljöarbetet. Systematiken är viktig för att alla arbetsmiljöfrågor ska bli hanterade och inte tappas bort. Skolhuvudmannen behöver förvissa sig om att det finns både styrande och stödjande delar och att de faktiska arbetsmiljöaktiviteterna genomförs och följs upp.

Föreskrifter om Våld och hot i arbetsmiljön

Föreskriften om våld och hot i arbetsmiljön (AFS 1993:2) omfattar de delar som behöver finnas på plats för att göra allt för att förebygga risker för våld, eller hot om våld på skolorna. Om något trots allt skulle inträffa finns regler om att arbetstagare ska få stöd.

Samverkan med Försäkringskassan och Skolinspektionen

Arbetsmiljöverket och Försäkringskassan har en gemensam plan för aktiv samverkan⁷. Utifrån den planen har Arbetsmiljöverket under planering och genomförande samverkat med Försäkringskassan som har haft möjlighet att hjälpa till med urval av skolenheter. Försäkringskassans handläggare har också erbjudits att följa med på inspektionerna. Samverkan har också skett med Skolinspektionen för att undvika att myndigheterna kontrollerar samma skolhuvudman i nära anslutning till varandra.

⁷ Plan för aktiv samverkan mellan Arbetsmiljöverket och Försäkringskassan dnr 2021/002883

5. Resultat av tillsynen

Arbetsmiljöverket inspekterade över 1 500 olika arbetsställen under perioden maj 2023 till oktober 2024, både skolenheter och skolhuvudmän. Inspektionerna gjordes hos närmare 500 olika skolhuvudmän som bedriver skolverksamhet. Det totala antalet inspektioner inklusive uppföljningsinspektioner uppgick till närmare 2 500 stycken (se tabell 1).

Risk för hot och våld finns på alla typer av skolor

Andelen inspektionsmeddelanden till olika skolhuvudmän visar att det finns risk för hot och våld på alla skolor oavsett storlek, skol- och organisationsform. Inspektionerna har omfattat nästan alla skolhuvudmän i kommunal regi. Av 290 kommunala skolhuvudmän har vi inspekterat 277. Hos dessa har någon eller flera skolenheter inspekterats. Vi har inspekterat en eller flera skolenheter hos 216 fristående skolhuvudmän. Det finns cirka 750 fristående skolhuvudmän i landet. Knappt 40 inspektioner har genomförts på huvudmannanivå varav enstaka hos fristående skolhuvudmän. För varje brist som vi har konstaterat har vi ställt ett krav på att bristen ska åtgärdas i ett så kallat inspektionsmeddelande.

Tre av fyra skolor brast i det förebyggande arbetet mot hot och våld

Tillsynens fokus har varit på skolornas systematik kring att förebygga arbetsmiljörisker kopplade till hot och våld. Det innebär att de flesta av Arbetsmiljöverkets krav hade en hänvisning till både systematiskt arbetsmiljöarbete (AFS 2001:1) och till våld och hot i arbetsmiljön (AFS 1993:2).

På tre av fyra skolenheter brast skolhuvudmännens arbete med att förebygga risker för hot och våld. Totalt i hela tillsynsaktiviteten ställde vi 2 572 krav på att åtgärda brister i arbetsmiljön. Hela 96 procent av alla inspektionsmeddelanden omfattade någon form av brist i det systematiska arbetsmiljöarbetet.

Sex av tio brister handlade om att skolhuvudmannen inte hade undersökt eller bedömt risker för hot och våld på ett adekvat sätt. Huvudmannen kan också ha brustit genom att inte ha vidtagit åtgärder, eller ha vidtagit åtgärder utan att först bedöma riskerna – vilket kan leda till felaktiga åtgärder. I vissa fall var det rutinerna för hur det förebyggande arbetet skulle gå till som inte var tillräckliga.

Ungefär två av tio brister handlade om kunskapsbrister. Beroende på vilken brist det handlade om ledde det till krav på utbildning, information och instruktioner kopplat till att förebygga risker för hot och våld, eller att ta fram

eller anpassa säkerhetsrutiner. Bristen kunde också vara att säkerhetsrutinerna inte hade sin utgångspunkt i en riskbedömning, eller inte var anpassade till de lokala förutsättningarna. Ibland kände inte arbetstagarna till säkerhetsrutinerna.

Cirka en av tio brister var kopplade till hanteringen av tillbud som rörde hot och våld. Brister i rapportering, dokumentation och utredning är exempel på sådant som låg bakom dessa krav.

Vid uppföljning har vi konstaterat att skolhuvudmännen i de allra flesta fall åtgärdade de brister vi hade konstaterat, och att det av över 1 100 inspektionsmeddelanden bara lett till nio förelägganden med vite under aktivitetens genomförande, det vill säga nästa steg i handläggningen, om vi vid uppföljning av kraven konstaterat att bristerna inte åtgärdats.

Andelen krav till kommunala och fristående skolhuvudmän skiljer sig inte åt

Andelen inspektionsmeddelanden till kommunala respektive fristående skolhuvudmän skiljer sig inte nämnvärt åt. Andelen inspektionsmeddelanden till kommunala skolhuvudmän ligger på 76 procent och annan (fristående) regi på 73 procent (tabell 1). Det skiljer inte heller i andelen inspektionsmeddelanden för skolor med många respektive få anställda. I relation till hur många inspektioner vi gjorde hos en skolhuvudman har vi skickat lika många inspektionsmeddelanden till skolor med många anställda, som till de med få anställda.

Tabell 1. Antal inspektioner och andel med krav

Skolhuvudman	Antal inspekterade skolenheter och skolhuvudmän	Antal inspektioner och uppföljningar *	Andel inspektioner som lett till krav ** %
Kommunala skolor	1 186	1 911	76 %
Fristående skolor	337	548	73 %
Totalt	1 523	2 459	75 %

* Inspektioner på skolenhet eller skolhuvudmannanivå.

** Inspektionsmeddelande efter inspektion på skolenhet eller på skolhuvudmannanivå.

Andelen krav till de olika skolformerna skiljer sig något

Andelen inspektionsmeddelanden till de olika skolformerna skiljer sig något (tabell 2). Andelen grundskolor som fått krav ligger på 76 procent, studieförberedande gymnasieskolor 69 procent och gymnasial yrkesutbildning på 71 procent. Vi har inspekterat fyra olika anpassade gymnasieskolor och ställt krav efter alla fyra inspektionerna.

Det är svårt att dra slutsatser om skillnaderna mellan andelen krav i till exempel grundskola och anpassad grundskola. En förklaring kan vara att det på en grundskola ibland även inryms en anpassad grundskola, och att det i våra system inte går att särskilja vilken del av en skolenhet som inspektionsmeddelandet riktat sig till.

Tabell 2 visar antal inspektioner med krav per skolformer

Skolform	Antal inspekterade skolenheter och skolhuvudmän	Antal inspektioner och uppföljningar *	Andel inspektioner som lett till krav ** %
Grundskola och förskoleklass	1 189	1 924	76 %
Utbildning inom anpassad grundskola	19	36	79 %
Studieförberedande gymnasial utbildning	192	305	69 %
Gymnasial yrkesutbildning	65	106	71 %
Utbildning inom anpassad gymnasieskola	4	7	100 %
Övrigt	20	35	90 %
Totalt	1 523	2 459	75 %

* Inspektioner på skolenhet eller skolhuvudmannanivå.

** Inspektionsmeddelande efter inspektion på skolenhet eller på skolhuvudmannanivå.

Effekter av tillsynsaktiviteten

Efter inspektionerna har vi noterat att skolhuvudmännen i stort sett alltid har åtgärdat bristerna. Av de drygt 1 500 inspekterade skolorna har vi endast skickat ett fåtal förelägganden förenade med vite. I den här tillsynen har därmed brister på över tusen skolor åtgärdats. Det visar att det finns en vilja

från skolhuvudmännen att komma till rätta med bristerna, så att riskerna för hot och våld minskar.

En effekt av tillsynsaktiviteten är att flera skolhuvudmän har uttryckt att inspektionerna bidragit till ett viktigt lärande om hur de kan arbeta för att förebygga risker för hot och våld. Några skolhuvudmän beskriver att de har tagit ett större grepp över sitt arbete med att förebygga risker för hot och våld, genom att se till att även skolenheter som inte fått någon inspektion har förbättrat sitt arbetsmiljöarbete.

Vår slutsats efter uppföljningarna och samtalen med skolföreträdarna, är att de aktuella skolenheterna kommer att ha bättre förutsättningar att i förväg upptäcka risker för hot och våld och därmed kunna vidta rätt förebyggande åtgärder.

Vår bedömning är att när vi har satt fokus på hot- och våldfrågor inom tillsynsaktiviteten så har det lett till att skolornas personal har samlats kring frågorna för att förebygga hot- och våldshändelser på skolorna.

6. Diskussion och slutsatser

Skolan är en spegel av samhället och det finns sannolikt inga skolor där det inte finns risk för hot eller våld. Det gäller alla typer av skolhuvudmän oavsett storlek, skolform och organisationsform. I den mediala debatten om skolan lyfts bilden av att personal och elever möter ett relativt hårt klimat med stök i klassrum, brister i arbetsmiljö, liksom brister i trygghet och studiero.

Frågan har numera en tydlig och motiverad plats i den politiska diskussionen. Trots mediernas uppmärksamhet visar emellertid vår tillsynsaktivitet att arbetsmiljöfrågorna inte prioriteras på det sätt som regelverket kräver.

Skolorna behöver förutsättningar för arbetsmiljöarbetet

Att vara skolledare, chef och rektor för en skola är ett komplext uppdrag med högt ställda krav på den som leder verksamheten.

Skolhuvudmännen har det juridiska ansvaret för arbetsmiljöarbetet. Det är vanligt att en kommunal nämnd som ansvarar för en skola, delegerar arbetsmiljöuppgifter till rektorn eller skolchefen - som i sin tur kan delegera specifika uppgifter på bestämda personer eller befattningar. För friskolor gäller samma princip där huvudmannen oftast delegerar arbetsmiljöuppgifterna. Även om arbetsmiljöuppgifterna delegeras till rektorerna ligger ansvaret dock fortfarande kvar hos skolhuvudmannen.

För att kunna utföra de delegerade arbetsmiljöuppgifterna behöver rektorerna ha tillräckliga förutsättningar, till exempel kunskap, befogenheter och rätt resurser. Detsamma gäller övrig personal på arbetsplatsen som har roller i arbetsmiljöarbetet. En av förutsättningarna är tillräcklig kompetens inom arbetsmiljöområdet, och förmågan att arbeta systematiskt med arbetsmiljöfrågorna i praktiken. Skolhuvudmännen behöver här förhålla sig till vilken utbildningsnivå personalen inom skolan har, och se till att de får kompetensutveckling inom arbetsmiljöområdet om deras kompetens inte är tillräcklig.

Kunskap och kontinuitet riskerar att försvinna vid personalomsättning

Det finns en sårbarhet i organisationer som har stor omsättning på personal, eftersom det påverkar kontinuiteten i det systematiska arbetsmiljöarbetet. Kunskapen riskerar att försvinna med personen som slutar. Ny forskning från Umeå universitet pekar på att arbetsmiljön och organisatoriska faktorer spelar en avgörande roll för skolledares beslut att lämna jobbet⁸. Det gäller oavsett om de jobbar i fristående eller kommunal verksamhet, och oavsett om de leder förskolor, grundskolor, gymnasier eller vuxenutbildning. Frekventa skolledarbyten är något som kännetecknar skolor som inte fungerar. Organisationen får aldrig en chans att stabiliseras och utvecklas.

Även Arbetsmiljöverkets tillsyn om systematiskt arbetsmiljöarbete i politikerstyrda organisationer⁹ som genomfördes 2019–2022 visar att arbetsmiljön är en viktig faktor för att lyckas behålla och locka nya medarbetare. Den årliga uppföljningen i det systematiska arbetsmiljöarbetet kan visa om det finns någon risk i arbetsmiljön som inte har fångats upp. Då kan man också åtgärda riskerna.

Om personalomsättningen är hög så är det extra viktigt att det finns ett systematiskt arbetsmiljöarbete. Nya chefer behöver få en introduktion av det systematiska arbetsmiljöarbetet i organisationen och en introduktion till exempelvis tidigare framtagna rutiner och handlingsplaner. Det är viktigt att de arbetsmiljöansvariga har rutiner för att lämna över ansvaret som säkerställer att arbetsmiljöarbetet i den dagliga verksamhetens tas om hand och inte riskerar att avstanna.

⁸ Understanding novice school leaders' turnover intentions: the role of leadership dynamics, ISSN: 0957-8234.

⁹ Projektrapport – Ett hälsosamt arbetsliv 2019–2022, dnr 2017/061088 och tillsynsaktiviteten systematiskt arbetsmiljöarbete i politikerstyrda organisationer.

Kurser i arbetsmiljökunskap medför fördelar för både chefer och medarbetare

I en studie¹⁰ om arbetsmiljökunskap i högre utbildning år 2016, drog man slutsatsen att ett ökat inslag av kurser i arbetsmiljökunskap medför fördelar för både chefer och medarbetare – utöver de direkta företagsekonomiska och samhällsekonomiska vinsterna.

Det skulle vara möjligt att inkludera arbetsmiljöfrågor i de kurser som hålls om hållbar utveckling inom högre utbildning. Sådana kurser ingår i undervisningen på de flesta utbildningsinriktningar.

Bristerna påverkar personalens arbetsmiljö

Skolhuvudmännen behöver stärka sitt systematiska arbete med att förebygga riskerna för hot och våld. De brister som vi konstaterade vid inspektionerna på skolorna, och som vi också krävt att de ska åtgärdas, påverkar alla arbetsmiljön.

För skolpersonalens skull behöver arbetsmiljöundersökningar och riskbedömningar leda till åtgärder. Säkerhetsrutiner och planerade åtgärder behöver bygga på en riskbedömning och därefter följas upp. Säkerhetsrutinerna ska vara lokalt anpassade och vara kända.

Det är viktigt att all skolpersonal har den kunskap som behövs för att hantera hot- och våldssituationer. Det gäller all personal, både de som jobbat länge och de som är nya eller tillfälligt anställda. Vad som avses med kunskap i det här fallet är att det till exempel behöver vara tydligt hur arbetstagare ska agera i olika situationer kopplat till hot och våld, och vilket bemötande som kan avdramatisera en eskalerande situation. Skolhuvudmannen behöver ha en plan för hur arbetstagarna ska få denna kunskap.

Hanteringen av tillbud är en viktig del i det förebyggande arbetsmiljöarbetet. Skolhuvudmannen ska tydliggöra vad som ska rapporteras internt och varför det är viktigt. Skolans personal ska ha möjlighet att rapportera tillbud på ett tillgängligt sätt. Skolhuvudmännen behöver därför ha ett system för att rapportera och hantera hot- och våldshändelser internt inom ramen för det systematiska arbetsmiljöarbetet.

En viktig pusselbit i det systematiska arbetsmiljöarbetet är att skolhuvudmannen utreder eventuella händelser för att se var åtgärder behöver sättas in. Att det finns forum där det finns utrymme för dialog och samsyn i hur

¹⁰ Rapport 2016:3 Arbetsmiljökunskaper som inslag i högre utbildning.

frågor ska hanteras kan också vara avgörande. Arbetstagare och skyddsombud har ofta viktig information om inträffade händelser. Alla dessa faktorer spelar en viktig roll för att alla, både personal och elever, ska kunna känna sig trygga på sin skola och arbetsplats.

Många av hot- och våldssituationerna uppstår i lärmiljöer

Under inspektionerna fick inspektörerna ta del av exempel på orsaker till varför det inträffar hot- och våldshändelser på skolorna. Vanligt var händelser när elever blivit tillrättavisade i en lärmiljö, händelser mellan elever som eskalerat, att man tagit en mobiltelefon i beslag eller att elever reagerat på nya rutiner.

Arbetet med riskbedömning och åtgärder behöver omfatta risken för att det ska inträffa hot eller våld i bland annat sådana situationer av. Om skolhuvudmannen åtgärdar bristerna och genomför sitt systematiska arbetsmiljöarbete med tillräcklig kvalitet och kontinuitet, finns större möjlighet att i förväg vidta rätt åtgärder för att undvika hot och våldshändelser på skolorna.

Även i det regeringsuppdrag som Arbetsmiljöverket fick 2024, om analys av hot och våld mot lärare, andra yrkesgrupper och elever inom skolväsendet, framkommer det att många av hot- och våldshändelserna uppstår i lärmiljön. En av rapportens rekommendationer tog sikte på frågan om utbildning för skolhuvudmännen.

Arbetsmiljöfrågor prioriteras ner när verksamheter fokuserar på sitt uppdrag

Det är som sagt ett komplext uppdrag för en skolledare, chef och rektor att leda en skolverksamhet. På skolenheterna har man många olika perspektiv och lagstiftningar att förhålla sig till, och det är vanligt att arbetsmiljöfrågorna prioriteras ned.

En tidigare tillsyn av politikerstyrda organisationer inom välfärden¹¹ visade att det ofta är verksamhetens huvudsakliga uppgift som prioriteras när det finns olika lagstiftning att leva upp till. Det är samma bild som vi har fått i den här tillsynsaktiviteten.

Det ligger närmast till hands för skolledarna att fokusera på att leva upp till de regler som är inriktade direkt på skolverksamheten, exempelvis på rektors ledarskap eller på den pedagogiska verksamheten. Prioritering av risker att

¹¹ Projektrapport – Ett hälsosamt arbetsliv 2019–2022, dnr 2017/061088 och tillsynsaktiviteten systematiskt arbetsmiljöarbete i politikerstyrda organisationer.

stanna vid att uppfylla de krav som finns på verksamheten utifrån främst skollagen. Arbetsmiljöfrågorna riskerar att få en lägre dignitet och prioriteras ned.

Att följa reglerna kring arbetsmiljöarbetet är dock inte valbart. Arbetsmiljöverkets förväntningar på skolhuvudmännen inom skolsektorn är att de följer dessa regler och ser till att skolpersonalen har en bra arbetsmiljö. Det är även rimligt att anta att det i sig är gynnsamt för elevernas arbetsmiljö och för verksamhetens utveckling.

Medskick till skolhuvudmän

Skolhuvudmän som följer arbetsmiljöreglerna och har system för att i förebyggande syfte kontinuerligt undersöka och bedöma vilka risker som finns för ohälsa kopplat till hot och våld, har större förutsättningar för att kunna vidta rätt åtgärder och att skapa en trygg och hälsosam arbetsmiljö i skolan.

Slutsatser efter den här tillsynsaktiviteten:

- Skolhuvudmännen behöver stärka sitt systematiska arbetsmiljöarbete och därmed arbetet med att undersöka och bedöma risker för våld eller hot om våld. Viktigt är att följa förändringar i verksamheten och att möta dessa. Det är angeläget att undersöka och riskbedöma arbetsmiljön kontinuerligt, och att inte bygga åtgärder på tidigare sådana. Skolhuvudmännen behöver se till att ha kunskap om metoder och använda och anpassa dem efter varje situation.
- Skolhuvudmännen behöver säkerställa att personalen på skolan har den kunskap de behöver för att arbeta på ett sätt som inte innebär risk för våld eller hot om våld. Skolhuvudmännen behöver ha en plan för hur arbetstagarna ska få denna kunskap.
- Skolhuvudmännen behöver arbeta systematiskt med att hantera tillbud så att det finns bra förutsättningar för att förebygga risker för våld eller hot om våld. Skolans personal ska ha möjlighet att rapportera tillbud på ett tillgängligt sätt. Skolhuvudmännen ska tydliggöra vad som ska anmälas och varför det är viktigt. Skolhuvudmännen ska även utreda händelser för att se var åtgärder behöver sättas in.
- Skolhuvudmännen behöver ge rätt förutsättningar till personal som tilldelats uppgifter i arbetsmiljöarbetet, så att de kan utföra dem. De behöver ha kunskap om till exempel vilka regler som gäller, vad som ska undersökas, riskbedömas, och inte minst vilka åtgärder som minskar

riskerna. De behöver befogenheter för att kunna fatta beslut om att genomföra åtgärder. Tillräckliga resurser handlar både om att ha tid för att göra arbetsmiljöuppgifterna men kan också handla om ekonomiska eller personella resurser för att minska risker i arbetsmiljön.

- Skolhuvudmännen behöver regelbundet följa upp och säkerställa att det i praktiken finns förutsättningar för att utföra delegerade arbetsmiljöuppgifter. Vid en årlig uppföljning av det systematiska arbetsmiljöarbetet kan skolhuvudmännen få en förklaring till var i kedjan det funnits brister som lett till att vissa arbetsmiljöaktiviteter inte har genomförts. Om det framkommer bristande förutsättningar behöver skolhuvudmännen ha en beredskap för att komma till rätta med det.

Det är troligt att vi behöver följa upp tillsynsaktiviteten i framtiden för att följa upp arbetet med att förebygga risker för hot och våld i skolan. Arbetet med att förebygga risker för våld eller hot om våld behöver fortsätta kontinuerligt och ske på i stort sett daglig basis på landets skolor.

Välkommen att kontakta:

Projektledare: Annika Schmidt till och med 30 april 2025

Telefon: 010-730 91 41

E-post: annika.schmidt@av.se

Projektledare: Eric Storbjörk från och med maj 2025

Telefon: 010-730 94 08

E-post: eric.storbjork@av.se

Vår vision
Ingen ska bli sjuk, skadad, eller dö av jobbet

Arbetsmiljöverket, Box 9082 171 09 Solna, Telefon: 010-730 90 00, www.av.se